

коммуникативные установки (иллюкция) должны определять и форму визуализации. Только при соблюдении этих условий можем говорить о достижении перлюкутивного эффекта журналистского материала, о правомерном его поликодовом решении.

Библиографические ссылки

1. Амзин, А. А. Новостная интернет-журналистика : учеб. пособие для вузов. – М. : Аспект-Пресс, 2011. – 105 с.
2. Ивченков, В. Журналистика и интернет: текст-вебовая когеренция / В. Ивченков // Мультимедийная журналистика : сб. науч. тр. Междунар. науч.-практ. конф., Минск, 1–2 марта 2018 г. / под общ. ред. В. П. Воробьева. – Минск : Изд. центр БГУ, 2018. – С. 14–17.
3. Іўчанкаў, В. І. Дыскуср беларускіх СМІ. Арганізацыя публіцыстычнага тэксту / В. І. Іўчанкаў. – Мінск : БДУ, 2003. – 257 с.
4. Коханова, Л. А. Современный журналистский текст в условиях конвергенции СМИ: теоретический аспект / Л. А. Коханова // Вестник ЮУрГУ. Серия «Лингвистика». – 2017. – Т. 14, № 2. – С. 5–11.

Юрый Чарнякевіч

*Беларускі дзяржаўны педагагічны ўніверсітэт імя Максіма Танка
(г. Мінск, Беларусь)*

ПУБЛІЦЫСТЫЧНЫЯ БЕЛАРУСКАМОЎНЫЯ ТЭКСТЫ ВА ЎМОВАХ БІЛІНГВІЗМУ

Прыводзяцца прыклады абумоўленых беларуска-рускім білінгвізмам лексічных памылак, якія сустракаюцца ў сучасных беларускамоўных публіцыстычных тэкстах. Называюцца фактары, якія могуць зменшыць колькасць памылковых, недарэчных і неўласцівых слоў і выразаў, што часам з’яўляюцца на старонках перыядычных выданняў Беларусі.

Ключавыя словы: білінгвізм; публіцыстычны тэкст; чысціня мовы; наватвор; лексічная адзінка.

Існаванне ў Беларусі афіцыйнага двухмоўя, безумоўна, накладае свой адбітак на чысціню беларускай мовы газет і часопісаў, а таксама электронных сродкаў масавай інфармацыі. Тым больш што наяўныя электронныя перакладчыкі пакуль што не могуць поўнаасцю адэкватна перакладаць словы і выразы з рускай мовы на беларускую і наадварот [1, с. 232–233]. Менавіта білінгвізм нярэдка прыводзіць да памылак, што часта сустракаюцца ў мове газетных артыкулаў. Натуральна, гэта

сведчыць пра тое, што некаторыя журналісты (а часам – і карэктары) не заўсёды цалкам авалодалі нормамі адной з дзяржаўных моў краіны. Для ілюстрацыі падобных памылак спынімся на некаторых прыкладах.

1. Ужыванне наватвораў замест беларускіх адпаведнікаў.

Нехта яго ўжо паспеў назваць чыста камерцыйным праектам, «заменчаным» пад карпаратывы (Культура. 13.03.2018; «У пагоні за адным “зайцам”» [пра выканаўцу Яўгена Курчына]).

Лексему *заменчаны* адшукаць у лексікаграфічных даведніках нам не ўдалося. Хутчэй за ўсё, аўтар, пасля таго як ужыў падчас інтэрв’ю рускае слова *заточенный*, пераклаў яго пазней такім чынам на беларускую мову. Праўда, узяўшы для гэтага не нарматыўны дзееспрыметнік *заточаны* [8, т. 1, с. 399], а скарыстаўшы іншы, створаны, мабыць, уласна і самастойна ад дзеяслова *мянціць*. Між тым лексема *мянціць* мае два значэнні: «*мянціць* 1. (што) Вастрыць мянташкай; 2. перан. Гаварыць многа і без толку, гаварыць бязглуздзіцу; трапацца, лапатаць» [9, т. 3, с. 192]. Таму, нават калі прыняць аўтарскі неалагізм *заменчаны*, усё ж такі застаецца незразумелым сцвярджэнне аўтара тэксту: праект, пра які ішла гаворка ў інтэрв’ю, *мянцілі*, як касу, пад карпаратывы ці *затрапалі* яго ў размовах?

Галіна Іванаўна, напэўна, і ў жыхароў Хаціслава, і ў вашага начальства Дом культуры на рахунку добрым. Але, далібог, пляцоўка каля яго – гэта проста залюстароўе нейкае – са знакам мінус (Культура. 07.07.2018; «Эфект залюстроўя» [пра ўстановы культуры аграгарадка Хаціслаў Маларыцкага раёна Брэсцкай вобласці]).

Лексема *залюстароўе* ў слоўніках таксама адсутнічае. Хутчэй за ўсё, аўтар меў на ўвазе рускае слова *зазеркалье*, якое на беларускую мову перакладаецца ў некаторых перыядычных выданнях і на інтэрнэт-парталах (газеты «Звязда», «Наша ніва», «БелТА») і інш.) як *залюстроўе* або *залюстаркоўе*. Між тым вядомая казка Льюіса Кэрала па-англійску называецца *Through the Looking-Glass, and What Alice Found There* (Скрозь люстэрка, і Што там знайшла Аліса), г. зн. залюстроўе – гэта прыдуманая слова, невядомае мове-крыніцы. Адзначым, што найноўшыя пераклады кнігі Л. Кэрала пазбягаюць гэтага слова (напрыклад, нядаўні беларускі пераклад В. Бурлак адсылае менавіта да аўтэнтычнай назвы твора) [6].

2. Замена сугучнага рускага слова на іншы, беларускі адпаведнік.

Найбольшая блытаніна апошняга часу звязана, мабыць, з фільмам «Хрусталь» Дар’і Жук, які розныя сродкі масавай інфармацыі называюць то «Хрусталь», то «Крышталь».

– «**Крышталёў**» – найлепшая карціна, якую я бачыла за апошнія гады! – кажа мне кінапракатчыца з Азербайджана (Культура. 28.07.2018; «“Залаты Дзюк” для беларускага “Крышталёў”» [пра перамогу фільма Д. Жук на Адэскім міжнародным кінафестывалі]); Нядаўна Дар’я зняла фільм «**Крышталёў**» пра дзяўчыну, якая марыць з’ехаць у Амерыку (Літаратура і мастацтва. 10.08.2018; «Крышталёвыя мары» [пра фільм Д. Жук]); У мінскім пракаце ідзе самы гучны беларускі фільм апошніх гадоў «**Хрусталь**» Дар’і Жук (Звязда. <http://www.zviazda.by/be/news/20180903/1535978593-акцыор-хрустала-у-неукиа-моманту-ledz-ne-paralyush-biu-shto-neshta>; «Акцёр “Хрустала”: У нейкія моманты ледзь не паралош біў, што нешта ўпусціў»); Дзеянне беларускага фільма «**Хрусталь**» разгортваецца ў 1996 годзе (Навіны Беларусі. <http://blr.belta.by/culture/view/belaruski-film-hrustal-uvajshou-u-long-list-premii-oskar-72589-2018/>; «Беларускі фільм “Хрусталь” увайшоў у лонг-ліст прэміі “Оскар”»).

Відавочна, што тэа аўтары, якія ўжываюць у беларускамоўным тэксце слова *хрусталь*, карыстаюцца нарматыўнымі даведнікамі, дзе гэтая лексема тлумачыцца як «шкло вышэйшай якасці, якое мае асобы бляск і здольнасць моцна праламляць святло; вырабы з такога шкла; горны хрусталь» [9, т. 5, к. 2, с. 216] і раней перакладалася з рускай на беларускую мову толькі як «хрусталь» [гл., напрыклад, 7, т. 3, с. 698; 8, т. 3, с. 698 і інш.]. Слова *крышталёў*, у сваю чаргу, ужывалася ў значэнні «цвёрдае цела, якое мае натуральную форму мнагагранніка» [9, т. 2, с. 744] і падавалася ў перакладных слоўніках з беларускай мовы на рускую як *кристалл* [2, т. 2, с. 233].

Але апошні нарматыўны слоўнік перакладае слова *хрусталь* іначай: «**Хрусталь** *крышталёў*, -лю м.; *хрусталь*, -лю м.; **горны х.** *горны крышталёў (хрусталь)*; **-ны** *крышталёвы, хрустальны*» [3, т. 3, с. 830]. Такім чынам, увядзенне варыянтных формаў для рускага слова *хрусталь* стварыла не зусім адназначную сітуацыю, калі ў многіх публіцыстычных тэкстах адзін і той жа фільм сёння па-беларуску называецца па-рознаму. Якая форма ўрэшце пераможа – пакажа час.

3. Ужыванне неадпаведных беларускай мове лексічных адзінак.

Асабліва гэтым «грашыць» газета «Звязда», пра што ўжо таксама неаднойчы згадалася ў навуковых публікацыях [гл. 4, с. 18–22 і інш.]. Напрыклад, толькі ў адным з газетных нумароў названага выдання (Звязда. 12.10.2018) на адным развароце (с. 6–7) сустракаем калькі з рускай мовы: **испыт** (*Створанае ў гістарычных збудаваннях князёў*

Радзівілаў прадпрыемства... стараецца апярэдзіць час, каб загадзя быць гатовым да іспытаў хваробамі) замест *выпрабаванне, выпрабаванняў; спорыцца (Тады і справа будзе спорыцца)* замест *будзе ісці спорна, спарней; працітаць (Тыя прыватныя прадпрыемствы... працітаюць, бо выпускаюць прадукцыю якасную)* замест *квітнеюць і інш.*

Як падкрэслівае В. І. Іўчанкаў, дзяржаўнае двухмоўе не з'яўляецца «гістарычнай раскошай», а «адказным абавязкам» валодання маўленнем [5, с. 45]. Фактычна, згаданая «гістарычная раскоша» сёння найбольш востра адчуваецца ў публіцыстычных тэкстах беларускамоўных аўтараў многіх СМІ Беларусі. Паважлівае стаўленне айчынных журналістаў да слова, паўсядзённая праца па засваенні імі ўсіх нормаў як беларускай, так і рускай моў, падвышэнне культуры асабістага маўлення – усе гэтыя фактары могуць значна зменшыць колькасць памылковых, недарэчных і неўласцівых слоў і выразаў, што часам з'яўляюцца на старонках перыядычных выданняў нашай краіны.

Бібліяграфічныя спасылкі

1. Бандаровіч, В. Інтэрферэнцыя ў мове беларускіх электронных СМІ / В. Бандаровіч // Журналістыка-2017: стан, праблемы, перспектывы : матэрыялы 19-й Міжнар. навуц.-практ. канф., 16–17 ліст. 2017 г., Мінск / рэдкал. : С. В. Дубовік (адк. рэд.) [і інш.]. – Мінск, 2017. – С. 231–233.
2. Беларуская-рускі слоўнік : у 3 т. / НАН Беларусі, Ін-т мовазнаўства імя Я. Коласа. – Мінск : Беларус. Энцыкл., 2003. – 3 т.
3. Беларуская-рускі слоўнік : у 3 т. / НАН Беларусі, Ін-т мовы і літаратуры імя Якуба Коласа і Янкі Купалы ; пад рэд. А. Лукашанца. – Мінск : Беларус. Энцыкл., 2012. – 3 т.
4. Жаўняровіч, П. П. Ізамарфізм рускага элемента ў матэрыялах газеты «Звязда» / П. П. Жаўняровіч // Жыццём і словам прысягаючы. Культура маўлення журналіста : зб. навуц. артык. міжнар. навуц.-практ. канф., Мінск, Беларусь. – Мінск, 2012. – С. 13–23.
5. Іўчанкаў, В. І. Дыскурсе беларускіх СМІ. Арганізацыя публіцыстычнага тэксту / В. І. Іўчанкаў. – Мінск : БДУ, 2003. – 257 с.
6. Кэрал, Л. Скрозь люстэрка, і што ўбачыла там Аліса / Л. Кэрал ; пер. з англ. В. Бурлак. – Мінск : Галіяфы, 2017. – 111 с.
7. Русско-белорусский словарь : в 3 т. / АН Беларусі, Ін-т языкознания ім. Я. Коласа. – Мінск : Беларус. Энцыкл., 1993. – 3 т.
8. Русско-белорусский словарь : в 3 т. / АН Беларусі, Ін-т языкознания ім. Я. Коласа. – Мінск : Беларус. Энцыкл., 2005. – 3 т.
9. Тлумачальны слоўнік беларускай мовы : у 5 т. / пад рэд. К. Крапівы (К. Атраховіча). – Мінск : Беларус. Савец. Энцыкл., 1977–1984. – 5 т.